

## Fjärde roten, tomt 37

### **Kvarteret Domprostén**

Sjätte roten 1637–5

Drottninggatan 21 (samb. m. 4.35)

Fjärde roten 1657–70

---

*Mäster Gerdt Henriksson skomakare*

1637–42

vars plats i mantalslängden intages av hans kollega

*Mäster Benedix Alers skomakare*

1643–63

Redan 1638–39 bodde Benedict Alers 6.14 i artonde roten tillsammans med sin svärfader *Lijloff Stidden*, som 28.1.–31.5.1622 hade varit skult, 1624 blev vaktmästare, stadsbyggmästare och stadskontrollör 1637 och som begravdes i Christine förs. 3.7.1639 (se Mårten Stiernström: Historik över åklagareväsendet i Göteborg). Benedicht Alers var gift med *Elisabeth Stidden*, vars syster var *Elsebe, Hiltje Stidden* och *Jacob och Tim Stidden*.

1666 sålde Benedicht Alers denna gård vid Drottninggatan och flyttade till 2.44 (Vallgatan 6, Magasinsgatan 13, 35 kv. Sidenvävaren: mycket om honom där). Han avled 30.10.1676.

*Mäster Jörn Balberer*

d.v.s. regementsfältskären Jörgen (Jöran, Jürgen) Schwartzkopf

bodde i sjätte roten 1647–55 men längre söderut (4.35n).

Berg (I:3, 235) ger följande biografi: ”Jürgen Schwartzkopf, född 22.2.1616, död 16.7.1675. Han var 1647 regementsbarberare (fältskär) vid Elfsborgs Regemente. Blev 12.1.1648 av riksrådet utnämnd till barberare i Göteborgs, Elfsborgs och Vänersborgs garnisoner med därunder liggande skansarne Gullberg, Ryssäsen, Billingen m.fl. mot årlig lön av 400 d smt. Fullmakten bekräftades av Drottning Christina 1649 och av Karl X Gustaf 1655. Schwartzkopf tjänade till 1671 och bebodde eget hus på Drottninggatan. Ägde 1650 en inköpt gravplats i Tyska Kyrkan.”

1666 övertog han i samma rote ett hus, som säkerligen *Benedicht Alers* ursprungligen ägt men som av hänsyn till naborätten först hade sålts till *Johan von Minden* och denne i sin tur till Jürgen Schwartzkopf. Det uppstod genast svårigheter. Benedicht Alers och Johan von Minden kunde inte enas om betalningen. Dels ville Benedicht Alers ha betalt enligt Kungl. Maj:ts nya myntförordning, som stadgade, att en riksdaler var lika med sex mark silvermynt eller 18 mark kopparmynt, dels ville Benedicht ha betalt direkt av Johan von Minden. Men Benedicht Alers var skyldig *rådman Anders Amundsson*, som därför också ville ha sin del av betalningen. Det visade sig att pengarna redan var avsatta som betalning till omyndiga barn för vilka Benedicht hade varit förmyndare. Sådana krav hade alltid förtursrätt näst kronans och stadens fordringar.

Vidare vägrade Jürgen von Schwartzkopf att betala de 200 rdr ”de hus och de tvenne tomter”, som han köpt kostade berodde bl.a.på att han ansåg att det felades en fot i bredden på tomtmarken.

Den 19.11.1666 besvärade sig Johan von Minden över det takdropp, som vederfors hans hus av Jürgen von Schwartzkopfs takdropp och som kunde leda till ”största förderf och bortrottande”. Man skall vara medveten om att husen på den tiden byggdes med gavlarna utåt gatan, varför det var viktigt att ett rätt mellanrum hölls mellan husen, så att inte regndropparna från den enes hus skadade den andres. Som vittne vid rätten hade Jürgen begärt Gustav von Ackern men han jävades av Johan von Minden, då denne var Jürgens svåger. Gustav von Ackern ville dock vittna om ”sanningen” att Jürgen vid uppgörelsen av gårdeköpet sagt sig icke vilja betala med Specie Riksdaler eller (”upgeldt”) ersättning för riksdaler, som stipulerades i köpekontraktet mellan Alers och von Minden.

Eftersom det var von Minden, som hade avslutat köpekontraktet bestämde rätten, att denne själv måste betala Benedicht Alers. Den lovade von Minden att sedan hjälpa honom att hos herr guvernörens vikarie *Fredrik von Börstel* söka exekution på den betalningsvägrande Jürgen Schwartzkopf i hans egenskap av kronobetjänt.

I april 1667 begärde Johan von Minden, att garnisonsbarberaren i rådstugan skulle nedlägga de 200 rdr som han skulle betala för gården. Den exekution, som von Minden begärde på barberaren i maj samma år, hänvisades han att söka hos guvernören, eftersom Jürgen var kronobetjänt. 1667 utsåg man *Frans Kock Cornelius Pettersson, Cornelius Isacsson Stadsbyggmästare* och *Johan Tornbyggare* till gode män att besiktiga Jürgen Schwartzkopfs byggning ”vars överbyggning besvärade Johan von Minden”. Då det visade sig, att det tvärtom var på Johan von Mindens tomt det fattades en ”tvärhand” ville Johan von Minden, att Jürgen skulle plikta för sina otillbörliga beskyllningar, Jürgen svarade då att det som brast för honom själv skulle ha tillgripits och ökat *Baltzar Remsnidares* tomt (4.39v). Kämnärsrätten ålade den 20 sept.1667 Schwartzkopf att som ”bäst han kan bättra och bota” den skada, som Johan von Mindens hus kunde åsamkas av takdroppet och göra det ”innan Månadsdag”. Von Minden skulle i sin tur rätta sig efter fyra gode män – två tillhörande borgerskapet och två byggmästare – som skulle tillse huruvida ”hans husgavel Schwartzkopfs till skada överlutar”.

En av Jürgen Schwartzkopfs invändningar var, att han byggde sitt hus ett år före Johan von Minden byggde sitt. Han fortsatte att vägra betala gården och erbjöd den 10.10.1667 Johan von Minden att återlösa huset och betala de kostnader Schwartzkopf hade nedlagt på huset efter slutet köp, vilket Johan von Minden accepterade. Rätten ålade Schwartzkopf att lämna räkning på byggkostnaderna.

Jürgen Schwartzkopfs första hustru *Barbara* nämnes, då hon 1648 gav en gåva till Tyska Kyrkan. Begravd 10.11.1657.

Andra gången gifte sig Jürgen Schwartzkopf den 5.8.1660 med *jungfru Justina von Akern* (född 1640, död 1670, begr. 20 nov.) dotter till *Roserus von Ackern*, död 1646, och *Justina*, död 1664.

Jürgen Schwartzkopf uthyrde en av sina gårdar till sin svåger *Gustaf von Ackern* 1667–69.

När Jürgen Schwartzkopf ville gifta sig en tredje gång, denna gång med *Elsebe Volckwart* (född 1611, död 1673) besvärade sig svågern från det andra äktenskapet rådmannen *Olaus Östring* den 3.7.1671 enligt resolutionsboken över att garnisonsbarberaren inte avvitrade sina barn från det andra äktenskapet, innan han trädde i ett nytt. Magistraten svarade då, att Jürgen Schwartzkopf

tyvärr inte lydde under dess jurisdiktion (utan under krigsrätten). Vigseln mellan Jürgen Schwartzkopf och Elsebe Volekwart ägde rum redan dagen därpå (4.7.1671).

En son i detta tredje äktenskap var *Sigvard (Sifwert) Schwartzkopf*, döpt den 5.6.1672, uppkallad efter morfadern. Han förordnades 1696 till ränte- och proviantmästare på Öland (Gbg mag. prot. 29.1.1696) och återkom som överkrigskommissarie till Göteborg. Han hade två kända söner:

*Georg*, som 1744 var magister. Han var död 1800 utan barn.

*Sivert Reinhold*, född i Karlshamn 14.5.1717, död ogift 28.2.1800. Blev magister i Lund och titulärprofessor. Han ärvdes av syskonbarnet avlidne handlaren Wetterlings två barn handlaren i Göteborg J. D. Wetterling och ogifta Anna Elisabeth Wetterling (se 2. 6–8 och 5.43).

Ovänskapen med Olaus Östring skärptes ytterligare, när denne den 1.2.1672 beskyllde Jürgen Schwartzkopf för att ha kommit med äreröriga beskyllningar mot Östrings hustru *Maria von Ackern*. Hon skulle ha avhänt Jürgen 400 rdr, när hans hustru avled. Enligt Anders Larsson smeds vittnesbörd hade Jürgen Swartzkopf utan lov låtit uppbyta en hos honom av Olaus Östring deponerad kista med linkläder. Maria von Ackern hade inte i kistan lagt ned de pengar, som fanns i den. Den 22 februari granskade rätten kistans innehåll med de på kläderna sydda märkningarna. Olaus Östring visade hur hans hustru märkte sina kläder och att det liknade märkningen på de i kistan förvarade kläderna. I de fall något plagg bland linkläderna icke var märkt på detta sätt sade han att det var hennes mor Justinas kläder, som tillfallit hans hustru med arvsrätt.

Jürgen Schwartzkopf dömdes den 22.7.1672 av rätten att före den 19 augusti med tolvmannaed befria sig från Olaus Östrings beskyllningar att han själv hade lagt pengarna i kistan.

De edsgärdsmän, som Jürgen hade erhållit, var

*Christian Meyer*

*Didrik Strokirk*

*Marcus Jordan bakare*

*Anders bakare*

*skräddaren Henrik Blommendahl*

*hattmakaren Jöran Graff*

*Gustav Fistulator*

*Joakim Kronobagare*

*Herman Spönsetzer*

*Anders Hermansson guldsmed*

*Isak Kronosmed*

*Nils Mårtensson Kock*

Av dessa underkändes flera edsgärdsmän: Christian Meyer och Didrik Strokirk hade förut utlåtit sig i saken, Anders Bakare var åldersbruten, Henrik Blommendahl skulle i staden pantsätta de kläder, som folk hade lämnat honom att laga, så att de själva måste lösa ut dem, Anders Hermansson och Isak Kronosmed var inte bofasta etc.

Samtidigt behandlades i kämnärsrätten den 28.8.1672, att Jürgen Schwartzkopf under sin hustru Justina von Ackerns sjuklighet hade av Conrad Braun Johan hade fått låna en läderbänk, som återtagits hos Mäster Sifwert Volckwarts hustru, som sade sig äga den.

Den 25.11.1675 inlämnade Vincent Beckman, Erik Schröder, Bryngel Radde och Mikael Deber sin värderingsskrift över framlidne Jürgen Schwartzkopfs hus och gårdar:

*Stenhuset på Korsgatan* med dess tomt värderades till 1 500 rdr.

*Trähuset på Drottninggatan* med dess båda tomter 900 rdr.

Summa 2 500 rdr.

Sonen *Anders Schwartzkopf* tillfrågades, om han ville åtaga sig förmynderskapet för sin lille halvbroder (Sivert) i sista kullen, vartill han nekade. Denne Anders eller Andreas Schwartzkopf har av Wilhelm Berg uppfattats som bror till Jürgen d.ä. och Johan S. Eftersom han vid denna tid var tillräckligt vuxen för att anses värdig att bli förmyndare för sin bror är det inte märkvärdigt, att han så tidigt som den 13.3.1678 kunde gifta sig med *Nisge von Felden*, döpt 6.10.1659, dotter till *vinförlåtaren Matthias Janssen von Felden*, död 1667 och *Neeltje Lenerssen*, död 1667 (och ändock tillhöra en yngre generation av släkten än Johan och Jürgen).

Barnens i den mellersta kullen morbröder rådmännen Olaus Östring och *Jacob von Ackern* på sina egna och *Gustaf och Frantz von Ackern* lovade att åtaga sin förmynderskapet för sina systerbarn.

*Ratke Seth* lovade att vara prokurator för barnen i de övriga kullarna. Han fick några dagar därefter – den 29 nov. – möta förmyndarna av den mellersta kullen i rätten. Dessa påpekade följande: Garnisonsbarberaren Mäster Jürgen Schwartzkopf hade varit gift tre gånger. I det första giftet fanns det tre barn, i det andra fem och i det tredje ett barn. När han trädde i det andra giftet avvittade han de tre äldsta barnen deras möderne vitt över sin förmåga, antingen för att synas rik eller i förhoppning att bli förmögen. Men när han var sinnad att gifta sig tredje gången ville han inte bekväma sig till någon avvitrning, fastän han tidigt och ofta anmodades därtill. Först förmenade han sig icke tillhöra stadens jurisdiktion. Släktingarna varnade sal. Mäster Westerman genom utdrag ur Kungl. Maj:ts stadga om Prästerskapets trolovningar etc. av 1669 och dess 83 §, innebärande, att han icke hade rätt att förrätta "copulationen", förrän vederbörlig avvitrning hade ägt rum. Detta oaktat lystes det två gånger på en och samma söndag och strax därefter vigdes paret. När han Schwartzkopf därefter anmodades att avvitra sina barn, så svarade han "Ich will sie gleich machen" men det kom aldrig till fullbordan. Ibland sade han, att han ville giva den första barnakullen en gård, som han ägde på Vallgatan, vilken han sedan sålde till kronobagaren. In summa: avvitrningen kom till ingen ändskap. "Nu äre barnen av första kullen wäll opfödde, och ej allenast nödtoftligen underhållne utan ock med bekostnad till nährekonsten håldne, att de numera sitt oppehälle förtiena kunnat, och desse af senare kullearne äre alla små och omyndige". – De hänvisade till Giftermålsbalken 2 för förfördelade kullar.

De begärde att 530 rdr pengar, som hade ärvts till Schwartzkopfs bo på den andra barnkullens mors vägnar. från sal. Jacob Herten (den 29.9.1668 gift med Catarina von Akern), varför dessa pengar borde tilldelas denna kull. De pengar, som (tydligt fortfarande) förvarades i Östrings sal. hustrus kista begärde morbröderna att de skulle tillställas Jacob von Ackern till barnens bästa.

Justina Schwartzkopf hade på sitt yttersta testamenterat sina båda döttrar sina linkläder, vilket borde gälla. – Ett barn av den andra kullen hade dött och borde ärvas av samsyskonen.

Anders Schwartzkopf anmodades i brev från magistraten (Ba:6) den 6.2.1680 att infinna sig till den 10 febr. för att sterbhuskuratorerna önskade göra skriftligt slut och arvskifte mellan honom och hans syskon.

En av Jörgen Schwartzkopfs barn i andra giftet var *handelsmannen Jacob Jürgensson*, som av någon anledning föredrog att icke kalla sig Schwartzkopf (Se 5.43, kv. Alströmer).

– Den 4.2.1682 begärde Jürgen Schwartzkopf den yngre att få pengar av *Johan von Minden* för sina avlidna föräldrars gård.

En värdig avslutning på denna historia är att det den 18.6.1688 i rätten berättades att rådmän Östringens änka hade pantsatt Jürgen Schwartzkopfs barns silver – Östring hade varit förmyndare för dem. Olaus Östring hade efter Maria von Ackerns död gift om sig med *Johan Hackers änka Christina Ysing* (dotter eller änka efter *Petter Ysing*) som den 11.2.1689 av Jacob von Ackern som i egenskap av förmyndare för sina systerbarn sal Olaus Östrings barn i första giftet anklagades för över sitt oförsvarliga slöseri.

#### *Barthold Brockman*

1681–1717, arvingarna till 1735

Den 3.3.1679 lät hattstofferaren Barthold Brockman lagbjuda avlidne Jürgen Schwartzkopfs hus och gård uppå Drottninggatan, som han köpt av barnens förmyndare. 1693 sägs han ha köpt hus och gård av Jacob Jürgensson och hans medarvingar.

Barthold Brockman var född 1638 och avled 1717 (begr. 7 nov.).

Hans änka begravdes 68 år gammal 16.8.1720. Han ägde redan 1676 en tomt i fjärde roten, granne till den av Casper Wohlfart ägda.

Barthold Brockman tycks ha varit gift två gånger. Den 27.2.1696 omtalas, att *hattmakaren Melchior Graff* hade försummat sin plikt som förmyndare för sina svägerskor hattmakaren Brockmans döttrar. Kapitalet inestod dels hos *framlidne handelsmannen Cort Stålmans änka*. Den 31.8.1696 vände sig hattmakaren Barthold Brockmans *hustru Catharina Lembke* (född 1652, död 1720) mot stadens hattmakare.

Den 2.11.1696 (EIIa:12) klagade åldermannen och bisittarna i hattmakareämbetet över att hattstofferaren i Göteborg Barthold Brockman ville betaga dem stofferingen, som de kunde sätta på sina hattar med sitt folk och egna händerns arbete. Utan stoffering var det omöjligt att sälja hattarna.

Hos Barthold Brockman bodde 1696 *Gregert skräddare* och 1710–15 Casper Jürgensson, som 7.7.1704 hos magistraten innan han reste till sjöss ville ha slut i frågan om sal. Claes Johanssons hus i Kungsgatan mot Ekeskogen, där han enligt kämnärsrättens dom och utslag ägde dom och utslag (EIIa:17). I sitt svar till hovrätten den 23.2.1705 (Ba:16) angående Amias och Casper Jürgenssons besvär mot magistratens resolution i ärendet upplyser magistraten om att Casper Jürgensson var son till Jürgen Schwartzkopf. Denne hade 19.8.1685 lånat ut en post penningar till *framlidne Claes Johansson segelmakare* av sina barns arvsmedel. Sonen *Petter Claesson segelmakare* hade 6.2.1691 förskrivit gården till Herr Amia för 400 d smt skuld. Magistraten hänvisade till att alla rådstuguakterna från 1690 hade brunnit upp.

Tomtvärdet var 1715 300, husvärdet 400 och lösöresvärdet 100 d smt. I upphandlingslängden Bartold Brockmans dödsår 1717 kallades han och hustrun ”oförmögna” och var därför skattefria.

1720 kallades gården "Bartel Brockmans hus". Tomten lades öde 1721 och kallas 1730 "herr assessor Volrath Thams tomt" eller den "Brockmanska tomten".

Ödetomten mellan assessor Johan Andris Olbers obebyggda hörntomt i öster 4.36 och avlidne justerare Gustaf Jonssons hus och gård i väster 4.39v såldes av hattstofferare Barthold Brockmans arvingar på auktion den 28.11.1735. Brockmans ägde alltså både tomterna 4.37 och 4.38. Köpesumman var 201 d kmt och köparen var *juvelerare Johan Henrik Halck*, uppbud 21.6.1736, fasta 20.10 s.å. Tomten kom i fortsättningen att tjäna som bakgård till 4.35.